

УДК 37.018.2

Н. М. Краснова

СПЕЦИФІКА НАВЧАННЯ ОБРАЗОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ ШКОЛАХ ХУДОЖНЬОГО ПРОФІЛЮ

Протягом усього розвитку людства освіта була предметом постійних дискусій. Всі розбіжності в цілому зводилися до пошуку універсальної системи, здатної за досить обмежений час, в порівнянні з глобальними процесами суспільного розвитку, виростити не просто освічену людину, а інтелектуально-творчу особистість, що вільно орієнтується в різних сферах знання і культури, соціально відповідальну і глибоко духовну.

Система сучасної вітчизняної освіти знаходиться на порозі серйозного реформування. Серед найважливіших перетворень, є її орієнтація на нові стосунки між учнем та тим змістом навчання, який йому пропонує держава [1, с. 33].

Одним із напрямків реформування освіти в Україні є перехід до профільного навчання, надання кожному учневі можливості стати самим собою. Призначення профілізації – виховувати в атмосфері вільного творчого навчання високоосвічену, індивідуально неповторну особистість, здатну генерувати оригінальні та плідні для суспільства ідеї, незалежно мислити й діяти згідно з принципами добра і справедливості, які необхідно враховувати при формуванні світовідображення підлітків для досягнення його гуманістичного характеру. Так, офіційне затвердження ряду загальновідомих документів: Концепції становлення мережі середніх закладів освіти для розвитку творчої обдарованості (1996), Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті (2002), Концепції художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах та Комплексної програми художньо-естетичного виховання у загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах (2004) - свідчить про підхід до реформування української освіти як інституту суспільного устрою.

Один із принципів реалізації Державної національної програми «Освіта: Україна XXI століття» [2] є багатоукладність та варіантність освіти, що передбачає створення можливостей для широкого вибору учнями форм освіти, навчально-виховних закладів засобів навчання і виховання, які б відповідали освітнім запитам, потредам сучасної особистості. За останні 10-ть років в Україні розширилась мережа загальноосвітніх навчальних закладів за рахунок реструктуризації навчального процесу. У концепції середньої загальноосвітньої школи України визначено напрямки індивідуалізації та диференціації навчання: за змістом освіти (загальноосвітнє та профільне навчання); за здібностями і творчими можливостями (поглиблене вивчення,

індивідуальні програми); за інтересами і нахилами (факультативи, гуртки, секції, науково-технічні товариства); за індивідуальним стилем навчання (різний темп навчання, вибір методів навчання) [3].

Профільна підготовка учнів відрізняється від загальноосвітньої професійно орієнтованими характеристиками мотивів, мети, засобів і результатів навчальної діяльності, надає учням оптимальні можливості для індивідуальних творчих запитів. За новим стандартом середньої освіти, старша школа має функціонувати як профільна у загальноосвітніх закладах всіх типів. Вагоме місце в здійсненні профілізації навчання відводиться школам нового типу:

середня загальноосвітня школа - загальноосвітній навчальний заклад I-III ступенів (I ступінь - початкова школа, II ступінь - основна школа, III ступінь - старша школа (10 – 11-ті класи), як правило, з профільним спрямуванням навчання);

гімназія - загальноосвітній навчальний заклад II-III ступенів з поглибленим вивченням окремих предметів відповідно до профілю (допрофільне (5 – 9-ті класи) та профільне навчання (10 – 11-ті класи);

ліцей - загальноосвітній навчальний заклад III ступеня з профільним навчанням і допрофесійною підготовкою (профільне навчання (10 – 11-ті класи);

колегіум - загальноосвітній навчальний заклад III ступеня філологічно-філософського та (або) культурно-естетичного профілів (профільне навчання (10 – 11-ті класи);

навчально-виховний комплекс - навчальний заклад у складі якого працюють школи різних типів і рівнів акредитації для задоволення допрофесійних і професійних запитів громадян;

класи з профільним навчанням у старшій школі - учень переходить до визначеного профілю діяльності, що передбачає певну концентрацію навчальних предметів навколо визначеної групи професій;

спеціалізована школа - загальноосвітній навчальний заклад I-III ступенів з поглибленим вивченням окремих предметів та курсів що дозволяє забезпечити цілісну освітню модель профільної школи яка охоплює усі ланки навчального процесу та складається з:

- початкової профілізації (початкові класи);
- допрофільного навчання (5 – 9-ті класи);
- профільного навчання (10 – 11-ті класи) [4].

Щоб з'ясувати особливості та відмінності між цими закладами уточнемо поняття «спеціалізація».

У сучасному педагогічному глосарії спеціалізація трактується як надання знань та навичок у певній галузі науки або техніки, навчання якоїсь спеціальності [5, с. 61]. Серед профілів (спеціалізації) навчання названо такі: *наукового, художнього та спортивного спрямування*.

У положенні про загальноосвітній навчальний заклад, *спеціалізована школа*, визначена як навчальний заклад де створюються належні умови для врахування й розвитку індивідуальних особливостей,

навчально-пізнавальних інтересів, нахилів, здібностей і потреб учнів, для формування орієнтації школярів на певний вид майбутньої професійної діяльності [6].

Відповідно до нахилів і задатків дітей, такі школи надають учням можливість спеціалізуватися в окремих галузях знань і опанувати їх зміст на більш високому рівні володіння предметом [3, с.5].

В Україні сьогодні існують загальноосвітні спеціалізовані навчальні заклади природничо-математичного, технологічного, філологічного, суспільно-гуманітарного, спортивного та художньо-естетичного профілю.

Специфіка нашого дослідження потребує зосередитися на спеціалізованих загальноосвітніх школах *художньо-естетичного спрямування*, які передбачають вибір учнями такого освітнього маршруту, що дозволив би успішно оволодіти засобами впливу на предмет діяльності – художні образи, їх частини та властивості. До таких закладів належать школи музичного, образотворчого, акторського, вокального та хореографічного профілю [5, с. 70].

Художньо-естетична освіта завдяки розмаїттю засобів впливу на особистість і потенційним можливостям посідає особливе місце в системі сучасної загальної середньої освіти, удосконалюючи процес саморозвитку духовності учнів, залучає їх до світових художніх надбань, що позитивно позначається на творчих здібностях не лише окремої особистості, а й суспільства в цілому.

Навчання дітей образотворчій діяльності відбувається у спеціалізованих школах художнього профілю, які відповідно до нахилів і задатків дітей надають учням можливість спеціалізуватися в окремих галузях художньо-мистецьких знань і опанувати їх зміст на більш високому рівні володіння предметом [7, с. 5].

Зарахування учнів до шкіл такого типу здійснюється на загальних підставах, з урахуванням нахилів та здібностей дітей і готовності їх до навчання за художнім напрямом (профілем). З цією метою може проводитися співбесіда з дитиною або тестування, що включає виконання спеціальних діагностичних завдань для перевірки рівня загального розвитку дитини, її функціональної готовності до систематичного навчання та здатності до виявлення здібностей відповідно до художнього профілю школи. Під час співбесіди розглядаються копії дипломів, грамот, інших документів, які підтверджують здібності учнів з обраної образотворчої спеціалізації та відображають їх навчальні або творчі досягнення. Реалізація завдань даного обстеження дозволяє сформувати думку про певний рівень компетенції учня, володіння ним предметними та позапредметними вміннями у сфері художньої діяльності. Учні, які пройшли конкурсний відбір і виявили художні здібності, зараховуються до закладу.

Система художньої освіти у таких закладах охоплює всі ланки навчально-виховного процесу. В ній ґрунтовно розкриваються питання основ образотворчого мистецтва, основні принципи, зміст, методи та засоби, організаційні форми навчання.

Навчальний план таких шкіл включає в себе два основні блоки – загальноосвітній цикл (предмети, обов’язкові для вивчення учнями всіх загальноосвітніх навчальних закладів) і цикл профільних предметів, зумовлений спеціалізацією закладу. Профільні предмети реалізують мету, завдання і зміст конкретного профілю. Вони належать до інваріативної складової навчального плану (є обов’язковими для учнів, які навчаються в спеціалізованій школі з поглибленим вивченням окремих предметів). У зазначених навчальних закладах передбачено також вивчення предметів за вибором, що мають художнє спрямування [2, с. 3].

Художньо-естетичний напрям діяльності цих закладів реалізується у процесі засвоєння профільних предметів з образотворчого мистецтва – його видів та жанрів, основних виражальних засобів, художніх технік, творів митців мистецтва, та власній образотворчості:

початкова профілізація (початкова школа 1 – 4-ті класи)

1-4 класи - рисунок, живопис, ліплення, художня праця;

допрофільне навчання (основна школа 5 – 9-ті класи)

5 клас – рисунок, живопис, композиція, комп’ютерна графіка, декоративно-ужиткове мистецтво;

6 клас – рисунок, живопис, композиція, декоративно-ужиткове мистецтво;

7 клас - рисунок, живопис, композиція, декоративно-ужиткове мистецтво;

8 клас - рисунок, живопис, композиція, комп’ютерна графіка, декоративно-ужиткове мистецтво;

9 клас - рисунок, живопис, композиція, комп’ютерна графіка, основи дизайну, художня культура;

профільне навчання (старша школа 10 – 11-ті класи)

10 клас - рисунок, живопис, композиція, комп’ютерна графіка, основи дизайну, художня культура України;

11 клас - рисунок, живопис, композиція, комп’ютерна графіка, основи дизайну, світова художня культура, естетика.

До ***предметів за вибором та факультативних курсів***, які мають профільне спрямування та обираються учнем або навчальним закладом для задоволення освітніх потреб, що в подальшому дає можливість визначитися із вибором майбутньої професії, відносяться: скульптура, кольорознавство, історія образотворчого мистецтва, художня фотографія, театр, кіно і телебачення, конструювання, паперопластика, писанкарство.

Засвоєння профільних предметів, предметів за вибором та факультативних курсів передбачає розвиток умінь школярів сприймати,

відчувати, переробляти та відтворювати інформацію, оперувати образами, відображати, створювати щось нове, тобто оволодівати образотворчою діяльністю.

У процесі образотворчої діяльності відбувається засвоєння учнями правил та законів образотворчого мистецтва, що є обов'язковим, оскільки володіння образотворчою грамотою є фундаментом будь-якого творчого процесу, що є конструктивно-знаковою та формоутворюючою стороною творчої діяльності. Можливість передавати образи об'єктів та явищ дійсності в різних видах мистецтва, використовуючи засоби зображення та виразності, специфічні для кожного виду, пояснює феномен розвитку художньо-творчих здібностей учнів [8, с.91, 94]. Художньо-творча діяльність розглядається нами не як просте копіювання дійсності, а художнє її переосмислення через інтенсивну творчу роботу уяви, де провідну роль відіграють механізми відображення і зображення. Через малюнок набувається певне вміння відкрито і без страху виражати власні ідеї та почуття, бо саме художня творчість тут є синтезуючим, конструктивним, об'єднуючим й інтегруючим засобами, від яких залежить внутрішній світ особистості.

Значущість образотворчої діяльності у формуванні гармонійно розвиненої особистості відзначали мистецтвознавці, психологи, педагоги (Л. Виготський, Н. Ветлугіна, Т. Казакова, Т. Комарова, С. Коновець, Є. Рожкова та ін.). Дослідники наголошують, що саме образотворче мистецтво, звернене до духовної сфери, складає підґрунтя для культурного розвитку, формування цілісної творчої особистості дитини та комплексу естетичних якостей.

У енциклопедичній літературі *образотворче мистецтво* тлумачиться як мистецтво, пов'язане з відбиттям дійсності або уяви в наочних, зорових образах, як спосіб і форма передачі дійсності в мистецтві (відбиття у свідомості людини того, що існує в дійсності, або чогось уявного); образотворче мистецтво об'єднує живопис, графіку, скульптуру [9, с.324]. Основною функцією мистецтва є його синтетична місія, що забезпечує цілісне, повнокровне й вільне сприймання та відтворення світу, яке можливе тільки за умов сполучення пізнавальних, етичних, естетичних і всіх інших моментів людського духу [10, с.684]. Досвід відношення до світу, відображений мистецтвом примножує й розширює реальний життєвий досвід особистості. Образотворче мистецтво передає художньо організований, узагальнений і усвідомлений художником досвід, що дає можливість виробити власні установки й ціннісні орієнтації у відношенні до типологічних життєвих обставин. Впливаючи на внутрішній світ особистості, образотворче мистецтво, виховує в неї здатність орієнтуватися в навколишньому житті, пробуджує сприйнятливості до прекрасного, стимулює розвиток образного мислення, асоціативної пам'яті, художньої уяви (С.Коновець) [11, с.76]. Образотворче мистецтво визначається ще й як вид художньої творчості, який відображає візуально сприйняту дійсність. Воно здатне

проникати у внутрішню суть явищ, які сприймаються у зримому вигляді, розкривати їхній взаємозв'язок, оцінювати смисл і значення, тобто відтворювати не лише чуттєвий вигляд реальності, а й її духовну сутність, внутрішній світ людини, духовне освоєння нею природи, втілення соціальних, політичних, філософських, етичних ідей (О.Дронова). [12, с.26]. Про те, що образотворче мистецтво є реальним або фантастичним відображенням дійсності в зримих художніх образах зазначає і О. Лейбіна [13, с.83].

Отже, основа образотворчого мистецтва – художнє відображення дійсності у наочних образах, що відтворюють об'єктивно існуючі властивості реального світу: об'єм, колір, просторовість, матеріальну форму предмета, світлоповітряне середовище тощо. Тому характерною особливістю цього виду мистецтва є «видима схожість, подібність образу і реальності» [14, с.54]. Різновидами образотворчого мистецтва є живопис, графіка, скульптура, і кожен вид має свою специфіку.

Підсумовуючи розгляд образотворчої діяльності у спеціалізованих загальноосвітніх навчальних закладах художнього профілю та її впливу на формування особистості підлітка можна зробити такі висновки:

для розвитку здібностей обдарованих школярів відповідно до їхніх нахилів і задатків діють **спеціалізовані навчальні заклади художньо-естичного профілю**, які надають учням можливість спеціалізуватися в окремих галузях знань і поглиблено опанувати їх зміст на більш високому рівні володіння мистецькими предметами;

спеціалізована загальноосвітня школа художнього профілю - є загальноосвітнім навчальним закладом I-III ступенів, що забезпечує повну загальну середню освіту та профільну мистецьку (художню) допрофесійну підготовку творчо обдарованих дітей, де додатково введено розширений склад предметів із різних видів образотворчої діяльності (живопис, малюнок, композиція, декоративно-ужиткове мистецтво, ліплення, дизайн та ін.) і виховання в учнів художнього сприймання оточуючої дійсності та візуального мислення. У навчально-виховному процесі таких шкіл використовуються як авторські, так і базові парціальні (спеціалізовані) державні програми;

образотворча діяльність підлітків у спеціалізованій загальноосвітній навчальній закладах художнього профілю – це творча цілеспрямована діяльність, необхідними компонентами якої є візуальне сприймання, мислення і оволодіння досвідом художньо-творчої діяльності, а наслідком - відкриття (створення, винайдення) нових образів у відображенні світу (які відповідають вимогам часу) та опанування вже існуючим багатством культури.

Список використаної літератури

1. Педагогічний глосарій / упоряд. В.В. Волканова. – К.; Шк. Світ, 2011. – 128. – (Бібліотека «Шкільного світу») Державної

національної програми «Освіта: Україна ХХІ століття» Затв. Указом Президента України, К.:Райдуга, 1994

2. Концепція середньої загальноосвітньої школи України (Інф. зб. М-ва освіти України. – 1992. - № 4)

3. Закон України «Про освіту» зі змінами та доповненнями від 23.03.1996 р. (Всесвіт. л-ра в серед. навч. закл. України. – 1996. - № 6) ст. 36

4. Положення про загальноосвітній навчальний заклад (Затв. постановою Кабміну від 14 червня 2000 р. № 946)

Концепція загальної середньої освіти в Україні (12-річна школа)

5. Комарова Т.С. Школа естетического воспитания. – М.: Издательский дом «Зимородок», 2006. – 418с. – (Педагогика детства)

6. Великий тлумачний словник. Сучасна українська мова від А до Я. – Донецьк.: ТОВ ВКФ «БАО», 2008. – 704с.

7. Спиркин А.Г. Философия: Учебник. – 2-е изд. – М., 2001. – 736 с.

8. Коновець С.В. Образотворче мистецтво в початковій школі: Метод. Посібник. – К. 2000.

9. Сухорукова Г.В., Дронова О.О., Голота Н.М., Янцур Л.А. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі. Підручник / Сухорукова Г. В., Дронова О. О., Голота Н. М., Янцур Л. А. ; за заг. ред. Г. В. Сухорукової. – К. : Видав. дім «Слово», 2010. – 376с. : іл.

10. Полякова Г. А. Образотворче мистецтво, 1 – 7 класи: теорія навчання, календарно-тематичне планування, основні поняття з образотворчого мистецтва: Навчально-методичний посібник для вчителів. – Харків : «Скорпион», 2001. – 160 с.

11. Энциклопедический словарь юного художника / сост. Н. И. Платонова, В. Д.Синюков. – М. : Педагогика, 1983. – 416 с.

Краснова Н. М. Специфіка навчання образотворчої діяльності у спеціалізованих школах художнього профілю

Статтю присвячено питанням виховання обдарованих учнів у спеціалізованих загальноосвітніх школах художнього профілю, що розглядаються як своєрідна модель культури, втілена в певних часових рамках і орієнтована на підготовку майбутніх професіоналів. Автор підкреслює роль естетичного розвитку у формуванні особистості сучасного підростаючого покоління.

Ключові слова: спеціалізована школа художнього профілю, образотворча діяльність

Краснова Н. Н. Специфика обучения изобразительной деятельности в специализированных школах художественного профиля

Статья посвящена вопросам воспитания одаренных учащихся в специализированных общеобразовательных школах художественного профиля, которые рассматриваются как своеобразная модель культуры, воплощенная в определенных временных рамках и ориентированная на подготовку будущих профессионалов. Автор подчеркивает роль

эстетического развития в формировании личности современного подросткового поколения.

Ключевые слова: специализированная школа художественного профиля, изобразительная деятельность.

Krasnov N. M. Specificity of training activities in specialized graphic art school profile

The article is dedicated to the questions of educating gifted students in specialized secondary schools of art profile, which is observed as cultural model, acting in certain place and time limits and oriented on preparation of future professionals, creating their personality. The author emphasizes the role of aesthetic development in shaping the personality of the modern young generation.

Key words: specialized school of artistic type, graphic activity.

Стаття надійшла до редакції 01.03.2012 р.

Прийнято до друку 27.04.2012 р.

УДК 373.3:7.011

I. I. Кондратюк

**ПОЧУТТЯ СОВІСТІ В СИСТЕМІ ЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ
УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ**

Сьогодні суспільство знаходиться в стані динамічної зміни: дуже швидко модернізується техніка, нові інформаційні технології все активніше займають лідируюче місце в житті кожної людини. Окрім підвищення якості матеріального життя, такий потужний техногенний процес має і ряд негативних наслідків, які позначаються на розвитку внутрішніх особистісних якостей індивіда. Передивляються життєві цінності, моральні ідеали, і звідси все більш важливу роль відіграє внутрішня оцінка подій і явищ кожною людиною.

Аналіз стану виховної і навчальної роботи в школах свідчить про недостатню увагу до проблеми становлення етичного світу школяра. В учнів немає чітких уявлень про совість, борг, відповідальність. Таке положення зумовлене тим, що в школах не ведеться цілеспрямовану роботу з виховання відчуття совісті як провідного механізму формування моральності, особливо актуального для учнів молодшого шкільного віку.

Актуальність нашого дослідження зумовлена необхідністю переглянути підходи і прийоми педагогічного впливу, викликаною змінами в психології сучасного підростаючого покоління, а також синтетичним характером сьогоденної педагогічної науки. Методологічно обґрунтоване використання засобів дії різних сфер